

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2012. Această traducere a fost efectuată cu sprijinul Fondului fiduciar pentru drepturile omului al Consiliului Europei (www.coe.int/humanrightstrustfund). Nu obligă Curtea. Pentru mai multe informații, a se vedea referințele cu privire la drepturile de autor de la sfârșitul prezentului document.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

SECȚIA A DOUA

CAUZA SÎNAN IŞIK c. TURCIEI

(Cererea nr. 21924/05)

HOTĂRÂRE

STRASBOURG

2 Februarie 2010

DEFINITIVĂ

02/05/2010

Această hotărâre va deveni definitivă în modul stabilit de articolul 44 § 2 al Convenției. Documentul poate suferi modificări de formă.

În cauza Sinan Işık c. Turciei,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a doua), întrunită în cadrul Camerei compusă din:

Françoise Tulkens, *Președinte*,

Ireneu Cabral Barreto,

Vladimiro Zagrebelsky,

Danutė Jočienė,

Dragoljub Popović,

András Sajó,

Işıl Karakaş, *judcători*,

și Sally Dollé, *Grefier al Secției*,

Deliberând în ședință închisă la 15 decembrie 2009,

Pronunță următoarea hotărâre, care a fost adoptată la această dată:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află o cerere (nr. 21924/05) împotriva Republicii Turcia depusă la Curte, în conformitate cu prevederile articolului 34 al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale („Convenția”) de către un cetățean turc, Dl. Sinan Işık („reclamantul”), la 3 iunie 2005.
2. Reclamantul este reprezentat de către dl. K. Genç, avocat în Ankara. Guvernul turc („Guvernul”) este reprezentat de Agentul său.
3. Reclamantul s-a plâns, în special, de faptul că respingerea cererii sale privind înlocuirea în actul său de identitate a cuvântului „islam” cu denumirea credinței sale „alevi” a violat articolul 9 al Convenției. De asemenea, el s-a plâns de violarea articolelor 6 și 14 ale Convenției.
4. La 15 ianuarie 2008 Președintele Secției a doua a decis ca cererea să fie comunicată Guvernului. S-a decis de asemenea ca fondul cererii să fie examinat concomitent cu admisibilitatea acesteia (articolul 29 § 3 al Convenției).

ÎN FAPT**I. CIRCUMSTANȚELE CAUZEI**

5. Dl. Işık s-a născut în 1962 și locuiește în İzmir. El este membrul comunității religioase Alevi, care este profund înrădăcinată în societatea și istoria turcă. Religia acestei comunități, care este influențată, în special, de sufism și câteva credințe pre-islamice, este privită de unii specialiști în Alevi ca fiind o religie separată, iar de alții - ca fiind „substanța” sau „forma originală” a islamului. Practicile religioase ale acesteia diferă de cele ale

şcolilor de drept sunnite¹ în anumite aspecte, cum ar fi rugăciunea, postul şi pelerinajul (a se vedea *Hasan şi Eylem Zengin c. Turciei*, nr. 1448/04, § 8, 9 octombrie 2007).

6. Reclamantul a menţionat că actul său de identitate, eliberat de serviciul de stare civilă, conţine o rubrică consacrată „religiei”, în care se indică „islam”, în pofida faptului că el nu este adeptul acestei religii.

7. La 7 mai 2004 el a introdus o acţiune la Tribunalul din İzmir privind rectificarea în actul său de identitate a cuvântului „islam” cu cuvântul „alevi”. Părţile relevante ale cererii sale sunt următoarele:

“... cuvântul „islam” inclus în actul meu de identitate nu reflectă situaţia reală. În calitate de cetăţean alevi al Republicii Turcia, consider, în baza cunoştinţelor şi credinţelor mele, că o persoană nu poate fi în acelaşi timp şi „alevi”, şi „islam” (ic”). În calitate de cetăţean al Republicii Turcia laice, care, prin Constituţia sa, protejează libertatea religiei şi a conştiinţei, eu refuz să mai suport greutatea in Justiţiei şi această contradicţie care vine din dorinţa de a compensa o frică, care este absolut nefondată şi profund ofensatoare”.

8. La 9 iulie 2004, la cererea tribunalului, consultantul juridic al Direcţiei Afacerilor Religioase şi-a expus poziţia în privinţa cererii reclamantului. El a considerat, în special, că indicarea interpretărilor religioase sau subculturilor în rubrica alocată religiei în actele de identitate era incompatibilă cu unitatea naţională, principiile republicane şi principiul laicităţii. El a susţinut, în special, că cuvântul „alevi”, care desemnează un sub-grup al islamului, nu poate fi considerat ca fiind o religie sau o ramură separată (“*mezhep*”) a islamului. Aceasta este o interpretare a islamului influenţată de sufism care are trăsături culturale specifice.

9. La 7 septembrie 2004 tribunalul a respins cererea reclamantului din următoarele considerente:

“1. ... rubrica referitoare la religie din actele de identitate conţine informaţii generale despre religia cetăţenilor. Prin urmare, este oportun de a examina dacă credinţa Alevi (*Alevilik*) constituie o religie separată sau este o interpretare a islamului. Din avizul prezentat de Direcţia pentru Afaceri Religioase reiese clar că Alevi este o interpretare a islamului influenţată de sufism şi având trăsături culturale specifice ... Astfel, această credinţă constituie o interpretare a islamului şi nu reprezintă o religie ca atare, conform principiilor generale stabilite în această privinţă. Mai mult decât atât, doar religiile la general sunt indicate în actele de identitate, şi nu o interpretare sau ramură a unei religii concrete. Deci, indicarea „islam” în actul de identitate al reclamantului care pretinde a fi „alevi” nu a fost o eroare.

2. Din cărţile şi articolele prezentate de reclamant rezultă că Ali² este descris ca fiind „leul lui Allah” sau ca cineva similar. Faptul că anumite versuri conţin expresii diferite nu înseamnă că credinţa Alevi nu face parte din islam. Deoarece Ali este unul din cei patru califi ai islamului şi ginerele lui Mohamed, el trebuie să fie considerat ca fiind unul din personalităţile eminente ale islamului ...”

3. De exemplu, în creştinism de asemenea există sub-grupuri, cum ar fi catolicii şi protestanţii, care, cu toate acestea, îşi au originea în creştinism. Cu alte cuvinte, dacă cineva aderă la vreo interpretare particulară a islamului, nu înseamnă că această interpretare nu face parte din islam ...”

¹. Majoritatea populaţiei Turciei este adepta interpretării moderate a islamului de către şcoala teologică hanafită.

²1. Ali a fost al patrulea calif al islamului. El este considerat de către alevi ca fiind primul imam şi joacă rolul centrală în această credinţă.

10. La o dată necunoscută, reclamantul a contestat hotărârea primei instanțe la Curtea de Casație. El s-a plâns de faptul că a fost obligat să declare confesiunea sa, fiindcă era obligatorie indicarea religiei sale în actul de identitate, fără consimțământul lui, fapt prin care a fost violat dreptul său la libertatea religiei și conștiinței în sensul articolului 9 § 1 al Convenției. În continuare, el a invocat că mențiunea în cauză, care este reglementată în secțiunea 43 a Legii cu privire la actele de stare civilă (Legea nr.1587), nu poate fi considerată ca fiind compatibilă cu articolul 24 § 3 al Constituției, care prevede că „nimeni nu poate fi obligat (...) să-și divulge credințele sale religioase și convingerile”. De asemenea, el a susținut că a înaintat două cerințe, prima - privind radierea cuvântului „islam” din rubrica referitoare la religie din actul său de identitate, și a doua - privind înscrierea cuvântului „alevi” în rubrica corespunzătoare. El a invocat că prima instanță a avut competența de a examina cele două cerințe separat, de a admite prima cerință și a respinge a doua, cu constatarea faptului că mențiunea despre religie nu era compatibilă cu articolul 24 § 3 al Constituției. În cele din urmă, el a contestat procedurile prin care acțiunea sa a fost respinsă și în care Direcția pentru Afaceri Religioase a calificat credința sa ca fiind o interpretare a islamului.

11. La 21 decembrie 2004 Curtea de Casație a menținut hotărârea primei instanțe fără a adăuga argumente suplimentare.

II. DREPTUL ȘI PRACTICA NAȚIONALĂ PERTINENTE

A. Dreptul intern

1. Constituția

12. Articolul 10 al Constituției turce prevede următoarele:

“Toate persoanele sunt egale în fața legii fără nici o deosebire bazată pe limbă, rasă, culoare, sex, opinie politică, credință, religie, calitate de membru a unei secte religioase sau din alte motive similare.”

...

Organele de stat și autoritățile administrative trebuie să acționeze în toate circumstanțele în corespundere cu principiul egalității în fața legii.”

13. Prevederile relevante ale articolului 24 sunt următoarele:

“Orice persoană are dreptul la libertatea conștiinței, credinței și a convingerilor religioase.

...

Nimeni nu poate fi obligat să participe la rugăciuni, ceremonii sau rituri religioase sau să-și dezvăluie credințele și convingerile religioase; nimeni nu poate fi criticat sau urmărit pentru credințele și convingerile sale religioase. ...”

14. Articolul 136 prevede:

“Direcția pentru Afaceri Religioase, care face parte din administrația publică de stat, trebuie să-și îndeplinească atribuțiile conferite prin legea specială care o reglementează, în conformitate cu principiul laicității, și trebuie să fie independentă de orice viziuni sau idei politice, acționând doar pentru ideea solidarității și integrității naționale”.

2. *Legea cu privire la actele de stare civilă (Legea nr. 1587)*

15. Prevederile relevante ale secţiunii 43 a Legii cu privire la actele de stare civilă (*Nüfus Kanunu*), după cum erau în vigoare în perioada de referinţă, sunt următoarele:

“Registrele de stare civilă trebuie să conţină următoarea informaţie referitoare la persoane şi familiile acestora

...

Informaţie cu privire la statutul civil:

Numele şi prenumele, sexul, numele şi prenumele părinţilor, numele de fată;

Locul şi data naşterii şi data înregistrării (anul, luna şi ziua);

Rectificări ...

Altă informaţie

...

(2) Religia;

...”

3. *Jurisprudenţa Curţii Constituţionale*

16. Printr-o hotărâre din 21 iunie 1995, publicată în Monitorul Oficial la 14 octombrie 1995, Curtea Constituţională a declarat că secţiunea 43 a Legii cu privire la actele de stare civilă este conformă cu articolul 2 (laicitate) şi articolul 24 (libertatea religiei) al Constituţiei. Judecătorii Curţii Constituţionale au susţinut, în special, că:

“Statul trebuie să cunoască caracteristicile cetăţenilor săi. Această informaţie este necesară în scopuri de ordine publică, interes general şi imperative economice, politice şi sociale (...)

Statul laic trebuie să fie neutru în privinţa religiei. În acest sens, indicarea religiei în actele de identitate nu trebuie să ducă la inegalitate între cetăţeni. (...). Întru-un stat laic, toate religiile sunt pe picior de egalitate. Nimeni nu poate să intervină în credinţa sau lipsa de credinţă a altuia. În plus, regula în cauză este valabilă pentru toate credinţele, şi astfel, nu poate duce la discriminare. (...).

Regula potrivit căreia „nimeni nu poate fi obligat ... să dezvăluie credinţele şi convingerile sale religioase” nu poate fi interpretată ca fiind o interdicţie pentru indicarea religiei persoanei în registre oficiale. Constituţia interzice constrângerea.

Constrângerea vizează dezvăluirea credinţelor şi convingerilor religioase. Noţiunea de „credinţe şi convingeri religioase” nu este limitată de furnizarea informaţiei referitoare la religia fiecărei persoanei în registrele de stare civilă ale statului în scopuri demografice. Această noţiune este largă şi cuprinde mai multe elemente care ţin de religie şi credinţă.

Regula potrivit căreia „nimeni nu poate fi obligat ... să dezvăluie credinţele şi convingerile sale religioase” trebuie să fie interpretată în coroborare cu regula, conform căreia „nimeni nu poate fi criticat sau urmărit pentru credinţele sau convingerile sale religioase”. Constrângerea, criticarea sau urmărirea nu sunt admise în nici o circumstanţă.

Mai mult decât atât, conform articolului 266 a Codului Civil, „o persoană majoră este liberă în alegerea religiei sale”. Prin urmare, oricine care doreşte să-şi schimbe religia indicată în registrul de stare civilă, poate să depună o cerere în acest sens autorităţilor de stare civilă. Rectificarea va fi efectuată la ordinul autorităţii descentralizate. De asemenea, oricine care

doreşte ca această informaţie să fie ştearsă sau să fie înscrisă o altă credinţă care nu poate fi acceptată în calitate de religie, poate să sesizeze instanţele civile. (...)

În concluzie, articolul 43 al Codului Civil nu poate să fie considerat ca implicând o constrângere. El se referă la informaţia referitoare la religia unei persoane care este înscrisă în registrul de stare civilă în scopuri de ordine publică, interes general sau necesităţi sociale. (...)”

Cinci din cei unsprezece judecători ai Curţii Constituţionale nu au împărtăşit opinia majorităţii, considerând că indicarea religiei în registrele de stare civilă de stat şi în actele de identitate nu era compatibil cu articolul 24 al Constituţiei. Unul din judecătorii din minoritate au considerat, în special, următoarele:

“Conform Legii cu privire la actele de stare civilă, părinţii sau reprezentanţii legali ai copiilor sunt obligaţi să declare religia copiilor lor, iar în lipsa unei astfel de menţiuni, nu va fi efectuată nici o înscriere. Includerea religiei în registrele referitoare la familie şi în actele de identitate, înainte ca copilul să atingă vârsta majoratului şi fără consimţământul său, constituie, de fapt, o divulgare forţată a religiei în viaţa cotidiană. (...) Această obligaţie de dezvăluire, care rezultă din indicarea religiei în documentul care atestă statutul civil şi prezentarea acestui document la înmatricularea la şcoală sau la îndeplinirea formalităţilor militare, constituie, după părerea mea, o „constrângere”.

4. Legea cu privire la serviciile de stare civilă (Legea nr. 5490) şi aplicarea prevederilor acesteia

17. Pasajele relevante ale secţiunilor 7 şi 35 ale Legii cu privire la serviciile de stare civilă (*Nüfus Hizmetleri Kanunu*), care a intrat în vigoare la 29 aprilie 2006 (care a abrogat Legea cu privire la actele de stare civilă), sunt formulate în felul următor:

Secţiunea 7

Informaţia cu caracter personal solicitată în registrele de stare civilă

“1. Un registru de stare civilă este stabilit pentru fiecare circumscripţie sau sat. Registrele trebuie să conţină următoarea informaţie:

...

(e) Religia.

...”

Secţiunea 35

Rectificarea datelor

“1. În registrele de stare civilă nu pot fi efectuate rectificări fără o hotărâre judecătorească definitivă (...)

2. Informaţia referitoare la religia unei persoane trebuie să fie înscrisă sau modificată în conformitate cu declaraţiile scrise ale persoanei în cauză; în acest scop, rubrica poate fi lăsată necompletată sau informaţia poate fi ştearsă.”

18. Părţile pertinente ale secţiunii 82 a dispoziţiilor de punere în aplicare a Legii cu privire la serviciile de stare civilă, adoptate la 29 septembrie 2006, prevăd următoarele:

Secţiunea 82

Cereri privind informaţia referitoare la religie

“Orice informaţie referitoare la religia persoanei trebuie să fie introdusă, modificată, ştearsă sau omisă în conformitate cu declaraţiile scrise ale persoanei. Cererile privind modificarea sau ştergerea datelor referitoare la religie nu pot face obiectul nici unor restricţii.”

5. Direcţia pentru Afaceri Religioase

19. Direcţia pentru Afaceri Religioase a fost creată prin Legea nr.633 din 22 iunie 1965 cu privire la Instituirea şi Funcţiile Preşedinţiei pentru Afaceri Religioase, publicată în Monitorul Oficial la 2 iulie 1965. Secţiunea 1 a acesteia prevede că Preşedinţia pentru Afaceri Religioase, aflată în subordinea Prim-ministrului, este responsabilă de chestiunile legate de credinţă, cult şi principii morale ale islamului şi administrarea lăcaşurilor de cult. În cadrul Direcţiei, Consiliul Superior pentru Afaceri Religioase constituie autoritatea supremă de decizie şi consultativă. Este compusă din şaisprezece membri numiţi de preşedintele Direcţiei. Are competenţa de a răspunde la întrebările referitoare la religie (secţiunea 5 a Legii nr. 633).

B. Linii directoare pentru evaluarea legislaţiei referitoare la religie sau credinţă, adoptate de Comisia de la Veneţia

20. Părţile relevante ale documentului intitulat „Linii directoare pentru evaluarea legislaţiei referitoare la religie sau credinţă”, adoptat de Comisia de la Veneţia în cadrul celei de-a 59-a sesiuni plenare (Veneţia, 18 şi 19 iunie 2004), sunt următoarele:

“II. Chestiuni de fond care de obicei apar în legislaţie

(...)

2. Definiţia „religiei”. Legislaţia adesea încearcă, ceea ce e de înţeles, să definească religia sau termenii adiacenţi („secte”, „culte”, „religii tradiţionale”, etc.). În dreptul internaţional, pentru astfel de termeni nu există o definiţie unanim acceptată, şi multe state întâmpină dificultăţi în definirea acestor termeni. S-a invocat că astfel de termeni nu pot fi definiţi în sens juridic din cauza ambiguităţii inerente a conceptului de religie. O greşală comună în definire este aceea că, pentru ca să fie considerată a fi o religie, se cere ca credinţa să fie în Dumnezeu. Cele mai evidente contra-exemple sunt budismul clasic, care nu este teist, şi hinduismul, care este politeist. (...)

3. Religia sau credinţa. Standardele internaţionale nu vorbesc despre religie în sens aparte, ci despre „religie” sau „credinţă”. „Credinţa” de obicei se referă la convingerile profunde de conştiinţă cu privire la condiţia umană şi lume. Astfel, ateismul şi agnosticismul, de exemplu, în genere au dreptul la aceeaşi protecţie ca şi credinţele religioase. Multe legislaţii nu protejează în mod adecvat drepturile necredincioşilor. (...)

B. Valorile fundamentale care stau la baza standardelor internaţionale referitoare la libertatea religiei sau a credinţei

Un consens larg a apărut în regiunea OSCE în privinţa contururilor dreptului la libertatea religiei sau a credinţei formulate în instrumentele internaţionale aplicabile referitoare la drepturile omului. Punctele esenţiale de care urmează a se ţine cont la examinarea legislaţiei în acest domeniu includ următoarele chestiuni importante:

1. Forul interior (*forum internum*). Instrumentele internaţionale principale confirmă că „orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conştiinţă şi de religie”. Spre deosebire de manifestările religiei, dreptul la libertatea de gândire, de conştiinţă şi de religie în forul interior este absolut şi nu poate fi obiectul nici unui fel de limitări. Astfel, de exemplu, cerinţele legale care impun dezvăluirea involuntară a credinţelor religioase nu sunt admisibile (...).”

ÎN DREPT

I. VIOLAREA PRETINSĂ A ARTICOLULUI 9 AL CONVENŢIEI

21. Reclamantul a invocat violarea articolului 9 al Convenţiei, care este formulat în felul următor:

“1. Orice persoană are dreptul la libertate de gândire, de conştiinţă şi de religie ; acest drept include libertatea de a-şi schimba religia sau convingerile, precum şi libertatea de a-şi manifesta religia sau convingerea în mod individual sau colectiv, în public sau în particular, prin cult, învăţământ, practici şi îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-şi manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru siguranţa publică, protecţia ordinii, a sănătăţii, a moralei publice, a drepturilor şi a libertăţilor altora.”

22. Reclamantul s-a plâns de faptul că a fost obligat, fără consimţământul său şi cu violarea dreptului său la libertatea religiei şi a conştiinţei, să declare confesiunea sa, deoarece era obligatorie indicarea religiei sale în actul de identitate. El a invocat că indicarea litigioasă nu poate fi considerată ca fiind compatibilă cu articolul 24 § 3 al Constituţiei, care prevede că „nimeni nu poate fi obligat să-şi dezvăluie credinţele şi convingerile religioase”. El a indicat că acest document public trebuie să fie prezentat la cererea oricărei autorităţi publice, întreprinderi private sau în contextul oricărei formalităţi. El a mai susţinut că el a solicitat înlocuirea în actul său de identitate a cuvântului „islam” cu cuvântul „alevi”, invocând că menţiunea existentă era incorectă. El a contestat procedurile în care cererea lui a fost respinsă, în care Direcţia pentru Afaceri Religioase a calificat credinţa sa ca fiind o interpretare a islamului.

A. Admisibilitate

1. Omissionarea de a epuiza căile de recurs interne

23. Guvernul a susţinut că reclamantul, care doar a solicitat autorităţilor să înlocuiască în actul său de identitate cuvântul „islam” cu cuvântul „alevi”, nu a epuizat în modul corespunzător căile de recurs interne având în vedere plângerea sa referitoare la libertatea religiei şi a conştiinţei. În viziunea Guvernului, reclamantul nu a invocat niciodată că indicarea religiei sale în actul său de identitate era incompatibilă cu libertatea religiei şi a conştiinţei.

24. Reclamantul nu a prezentat observaţii în privinţa acestui aspect în termenul alocat.

25. Curtea reiterează că regula epuizării căilor de recurs interne prevăzută în articolul 35 § 1 al Convenției cere reclamantilor ca recurgând la căile de recurs puse la dispoziție prin legea națională în măsura în care sunt efective și adecvate, să ofere statului pârât posibilitatea să remedieze violările pretinse înainte ca acestea să fie semnalate Curții (a se vedea, printre altele, *Fressoz and Roire c. Franței* [GC], nr. 29183/95, § 37, CEDO 1999-I).

26. În prezenta cauză, Curtea observă că în cererea sa adresată instanțelor naționale, accentuând dezacordul său profund în privința obligației impuse de a avea indicată în actul său de identitate religia sa ca fiind „islam”, reclamantul a contestat în mod clar mențiunea în cauză, întemeindu-se pe protecția constituțională a libertății religiei și conștiinței și a cetățeniei sale aparținând unui stat laic (a se vedea paragraful 7 mai sus).

27. Curtea notează că la timpul faptelor din speță, în Turcia era obligatorie indicarea religiei în actele de identitate, fapt aprobat de Curtea Constituțională în hotărârea sa din 21 iunie 1995 ca fiind în conformitate cu articolul 24 § 3 al Constituției, în pofida prevederii în aceeași dispoziție constituțională a faptul că „nimeni nu poate fi obligat să-și dezvăluie credințele și convingerile religioase”.

28. Prin urmare, având în vedere contextul legislativ la timpul faptelor din speță descris mai sus, Curtea nu are dubii în privința faptului că, solicitând înlocuirea în actul său de identitate a cuvântului „islam” cu cuvântul „alevi”, reclamantul conta să beneficieze de protecția constituțională a libertății religiei și conștiinței garantate de articolul 24 § 3 al Constituției turce, în special, deoarece înaintea Curții de Casație el a contestat în mod clar mențiunea obligatorie a religiei, solicitând, cu titlu subsidiar, ca aceasta să fie radiată din actul său de identitate (a se vedea paragraful 10 mai sus).

29. În consecință, Curtea consideră că, în fața instanțelor naționale, reclamantul în mod clar și-a întemeiat plângerile sale pe articolul 9 al Convenției. Obiecția preliminară a Guvernului cu privire la omisiunea de a epuiza căile de recurs interne urmează, deci, a fi respinsă.

2. Statutul de victimă

30. Guvernul a susținut că reclamantul nu poate invoca calitatea de victimă a unei violări a dreptului său la libertatea exteriorizării religiei sale. Guvernul a menționat că respingerea cererii reclamantului nu a afectat esența dreptului lui de a-și exterioriza religia sa, deoarece indicarea religiei pe actul de identitate nu poate fi interpretată ca fiind o măsură care ar obliga toți cetățenii turci să-și declare confesiunile și convingerile religioase, precum și ca fiind o restricție aplicată libertății de a-și exterioriza religia lor prin cult, învățământ, practici și ritualuri. Mai mult decât atât, făcând trimitere la jurisprudența instanțelor turce (a se vedea paragraful 16 mai sus), Guvernul a invocat că oricine dorește să șteargă informația relevantă în integritatea sa are dreptul să se adreseze instanțelor civile.

31. Curtea consideră că argumentul Guvernului referitor la lipsa calității de victimă a reclamantului ridică probleme strâns legate de esența plângerii sub unghiul articolului 9 al Convenției. Prin urmare, Curtea va examina această

chestiune concomitent cu fondul cauzei (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Airey c. Irlandei*, 9 octombrie 1979, § 19, seria A nr. 32).

3. *Alte motive de inadmisibilitate*

32. Curtea notează că această cerere nu este vădit nefondată în sensul articolului 35 § 3 al Convenției și nu este inadmisibilă din alte motive. Prin urmare, cererea urmează a fi declarată admisibilă.

B. Respectarea articolului 9 al Convenției

1. *Argumentele părților*

33. Guvernul a susținut că nu a existat nici o imixtiune în exercitarea de către reclamant a dreptului său la libertatea religioasă, deoarece nu există nici o legătură între mențiunea religiei în actele de identitate și libertatea religioasă și a conștiinței. Nu poate fi perceput ca fiind o constrângere de a dezvălui credințele religioase ale cuiva sau ca fiind o restricție impusă libertății de a-și exterioriza religia prin cult, învățământ, practici și ritualuri.

34. Referindu-se la hotărârea Curții Constituționale turce din 21 iunie 1995 (a se vedea paragraful 16 mai sus), Guvernul a menționat în continuare că indicarea religiei în actele de identitate nu a afectat esența dreptului la libertatea religiei și a credinței; aceasta a fost solicitată în scopuri de politici publice, interes general și imperative sociale. În nici un fel aceasta nu a constituit o măsură destinată constrângerii persoanelor de a-și dezvălui credințele sau criticării sau urmăririi persoanelor pentru credințele lor religioase. Republica Turcia este un stat laic în care libertatea religiei a fost expres consacrată în Constituție. Deci, faptul de care se plânge reclamantul nu poate fi considerat ca fiind o limitare impusă libertății sale religioase.

35. Mai mult decât atât, în viziunea Guvernului, conținutul actului de identitate nu poate fi stabilit în baza dorințelor fiecărui individ. Având în vedere multitudinea de credințe în cadrul islamului (de exemplu, „Hanafi” sau „Shafi”) sau ordinele mistice (așa cum sunt „Mevlevi”, „Qadiri” sau „Naqshbandi”), diferitele denumiri sau ramuri ale aceleiași religii trebuiau să nu fie indicate pentru a se menține ordinea publică și neutralitatea statului. În ceea ce privește rolul Direcției pentru Afaceri Religioase, Guvernul a susținut că, în conformitate cu legislația pertinentă, Direcția era responsabilă de emiterea avizelor în chestiuni referitoare la religia musulmană. Aceasta a acționat în conformitate cu principiul laicității și a avut responsabilitatea de a ține cont de bazele fundamentale ale religiei musulmane care erau valabile pentru toți musulmanii. În continuare, făcând trimitere la articolul 10 al Constituției (a se vedea paragraful 12 mai sus), el a indicat că statul a avut obligația să se asigure că diferitele secte și interpretări din cadrul aceleiași religii sunt tratate egal.

36. Reclamantul, care nu a prezentat observațiile sale în timpul alocat, a menționat în cererea sa că, respingerea cerinței sale privind înlocuirea pe actul său de identitate a mențiunii „islam” cu mențiunea religiei sale ca fiind „Alevi”, a dus la o imixtiune în dreptul său la libertatea de a practica religia sa. De asemenea, el s-a plâns de faptul că a fost obligat să declare

confesiunea sa, deoarece această menţiune era obligatorie în actele de identitate.

2. *Aprecierea Curţii*

37. Curtea reiterează că, după cum este consacrat în articolul 9, libertatea de gândire, de conştiinţă şi de religie reprezintă una din bazele unei „societăţi democratice” în sensul Convenţiei. Această libertate figurează, în dimensiunea sa religioasă, printre cele mai esenţiale elemente ale identităţii credincioşilor şi concepţiei lor asupra vieţii, însă de asemenea este un bun de preţ pentru ateişti, agnostici, sceptici şi indiferenţi. Pluralismul indisociabil de o societate democratică, care a fost câştigat de-a lungul timpului, depinde de aceasta. Această libertate implică, *inter alia*, libertatea de a avea sau nu a avea credinţe religioase şi a practica sau a nu practica o religie (a se vedea, printre altele, *Kokkinakis c. Greciei*, 25 mai 1993, § 31, Seria A nr. 260-A, şi *Buscarini şi alţii c. San Marino* [GC], nr. 24645, § 34, CEDO 1999-I).

38. Dacă libertatea religiei ţine în primul rând de forul interior, aceasta mai implică şi libertatea de a-şi manifesta religia individual şi în privat sau în comun cu alţii, în public şi în cercul celor a căror religie o împărtăşeşte. Mai mult, Curtea a avut deja ocazia să remarce că articolul 9 consacră drepturi negative, cum ar fi libertatea de a nu împărtăşi o religie şi de a nu practica o religie (a se vedea, în acest sens, cauza *Kokkinakis*, şi *Buscarini şi alţii*, precitată).

39. Curtea notează că reclamantul, care a susţinut că este membrul comunităţii religioase Alevi, a fost impus să deţină un act de identitate pe care se indică religia sa ca fiind islam. La 7 mai 2004 reclamantul a introdus o acţiune la Tribunalul Regional din Izmir cu privire la înscrierea credinţei sale în rubrica referitoare la religie (a se vedea paragraful 7 mai sus). În continuare, el a contestat menţiunea obligatorie a religiei la Curtea de Casaţie, solicitând alternativ ştergerea menţiunii respective din actul său de identitate, întemeindu-se pe dreptul său de a nu a fi obligat de să-şi declare credinţa (a se vedea paragraful 10 mai sus). Totuşi, în baza unui aviz al Direcţiei pentru Afaceri Religioase, Curtea Regională a respins cererea reclamantului pe motiv că „religiile sunt indicate în mod generic în actele de identitate şi nicidecum o interpretare sau ramură a unei religii anumite”. Pentru instanţa naţională, “credinţa Alevi este o interpretare a islamului influenţată de sufism şi care are trăsăturile sale culturale specifice” (a se vedea paragraful 9 mai sus).

40. Curtea observă că, în conformitate cu legislaţia naţională aplicabilă la timpul evenimentelor din speţă, reclamantul, la fel ca şi toţi cetăţenii turci, a fost obligat să deţină un act de identitate în care se indică religia sa. Acest document public urma a fi prezentat la cererea oricărei autorităţi publice sau întreprinderi private sau în contextul oricăror formalităţi în care ar fi necesară identificarea deţinătorului.

41. În legătură cu aceasta, Curtea consideră necesar de a reitera că în cauza *Sofianopoulos şi alţii c. Greciei* ((dec.), nr. nr. 1977/02, 1988/02 şi 1997/02, CEDO 2002-X), a considerat că un act de identitate nu poate fi privit ca

fiind un mijloc menit să asigure că adepții oricărei religii sau credințe au dreptul de a-și exercita sau manifesta religia sa. Totuși, Curtea consideră că dreptul de a-și manifesta religia sau credințele are și un aspect negativ, și anume, dreptul persoanei de a nu fi obligată de a-și dezvălui religia sau credințele și de a nu fi obligată să acționeze într-un mod care ar permite determinarea faptului dacă împărtășește sau nu astfel de credințe. Prin urmare, autoritățile statului nu sunt în drept să intervină în sfera libertății de conștiință a persoanei și să încerce să afle credințele religioase ale acesteia sau să o oblige să-și declare confesiunea sa (a se vedea *Alexandridis c. Greciei*, nr. 19516/06, § 38, 21 februarie 2008). Curtea va examina această cauză prin prisma aspectului negativ al libertății de religie și conștiință, și anume, dreptul persoanei de a nu fi obligată să-și manifeste confesiunea sa.

42. Curtea nu este convinsă de argumentul Guvernului precum că mențiunea litigioasă nu poate fi interpretată ca fiind o măsură ce obligă toți cetățenii turci să-și dezvăluie convingerile și credințele sale religioase. În joc este dreptul persoanei de a nu-și dezvălui religia sau credința, care ține de forul interior al fiecărei persoane. Acest drept este inerent noțiunii de libertate de religie și conștiință. Interpretarea articolului 9 ca permițând orice fel de constrângere în vederea dezvăluirii religiei sau credinței ar aduce atingere esenței libertății pe care acesta o garantează (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Young, James și Webster c. Regatului Unit*, 13 august 1981, § 52, Seria A nr. 44; a se vedea, de asemenea, opinia separată a unuia din judecătorii Curții Constituționale turce, paragraful 16 mai sus).

43. Mai mult decât atât, dată fiind utilizarea frecventă a actului de identitate (înscrierea în instituții de învățământ, verificări ale identității, serviciu militar, etc.), indicarea credințelor religioase în documente oficiale așa cum sunt actele de identitate expun posesorii acestora la pericolul unor situații discriminatorii în relațiile lor cu autoritățile administrative (a se vedea *Sofianopoulos și alții*, precitată).

44. În plus, Curtea nu vede de ce ar fi necesară indicarea religiei în registrele de stare civilă sau în acte de identitate în scopuri demografice, fapt ce ar presupune neapărat existența unei legislații care ar face obligatorie declararea credințelor religioase.

45. Curtea mai notează că reclamantul a contestat procedura în care a fost respinsă acțiunea sa, în cadrul căreia Direcția pentru Afaceri Religioase a descris credința sa ca fiind o interpretare a islamului (a se vedea paragraful 22 mai sus). În această privință, Curtea notează că întotdeauna a fost subliniat că, într-o societate democratică în care statul este principalul garant al pluralismului, inclusiv al pluralismului religios, rolul autorităților nu este de a adopta măsuri care ar favoriza o interpretare a religiei față de alta în scopul constrângerii unei comunități divizate, sau a unei părți din aceasta, să se plaseze contra voinței sale sub o conducere unică (a se vedea *Serif c. Greciei*, nr. 38178/97, § 53, CEDO 1999-IX). Datoria statului de neutralitate și imparțialitate, după cum este definită în jurisprudență, este incompatibilă cu orice putere de apreciere a statului a legitimității credințelor religioase, și cere statului să asigure ca grupurile opuse să se tolereze unul pe altul, chiar dacă derivă din același grup (a se vedea, *mutatis*

mutandis, Manoussakis şi alţii contra Greciei, 26 septembrie 1996, § 47, *Culegere de Hotărîri şi Decizii* 1996-IV, a se vedea de asemenea *Mitropolia Basarabiei şi alţii c. Moldovei*, nr. 45701/99, § 123, CEDO 2001-XII).

46. Curtea consideră prin urmare că aprecierea de către autorităţile naţionale a religiei reclamantului, în baza opiniei autorităţii responsabile de afacerile religioase islamice, este o încălcarea a datoriei statului de neutralitate şi imparţialitate.

47. Guvernul a atras atenţia Curţii asupra faptului că, conform amendamentului legislativ adoptat prin Legea cu privire la serviciile de stare civilă, reclamantul a avut dreptul de a cere ca rubrica referitoare la religie să rămână vidă (a se vedea paragrafele 17 şi 18 mai sus).

48. Curtea observă că în temeiul Legii cu privire la serviciile de stare civilă din 29 aprilie 2006, registrele de stare civilă continuă să conţină informaţia privind religia persoanelor (articolul 7 al Legii). Totuşi, conform articolului 35(2), „informaţia referitoare la religia unei persoane ar trebui să fie introdusă sau modificată în corespundere cu declaraţiile scrise ale persoanei vizate; rubrică alocată în acest sens poate fi lăsată vidă sau informaţia poate fi ştearsă”.

49. În viziunea Curţii, această modificare nu afectează considerentele expuse mai sus, deoarece actele de identitate mai conţin rubrica referitoare la religie, indiferent dacă este necompletată. Mai mult decât atât, oricine doreşte să modifice informaţia referitoare la religia sa care este indicată în actul de identitate sau refuză să indice religia sa în act trebuie să depună o declaraţie scrisă. Deşi legislaţia pertinentă şi reglementările nu prevăd nimic în privinţa conţinutului acestei declaraţii, Curtea observă că simplul fapt de a fi nevoit a solicita ştergerea informaţiei referitoare la religie din registrele civile poate constitui o dezvăluire a informaţiei referitoare la un aspect al atitudinii persoanei faţă de religie (a se vedea, printre altele, *Folgero şi alţii contra Norvegiei* [GC], nr. 15472//02, § 98, CEDO 2007-III, şi *Hasan şi Eylem Zengin*, precitată, § 73).

50. Acest fapt este valabil şi pentru reclamant. El trebuie să informeze autorităţile despre credinţa sa pentru ca această informaţie să fie înscrisă în actul său de identitate. Deoarece actul de identitate este obţinut în acest mod şi este utilizat frecvent în viaţa cotidiană, acesta constituie *de facto* un document care impune reclamantul să declare religia sa de fiecare dată când îl foloseşte.

51. În orice caz, când actele de identitate conţin o rubrică referitoare la religie, lăsarea vidă a acestei rubrici în mod inevitabil are o conotaţie specifică. Posesorii actelor de identitate care nu conţin informaţie cu privire la religie, contra voinţei sale şi din cauza ingerinţei autorităţilor, se vor deosebi de cei în actul de identitate al cărora este indicată religia. Mai mult decât atât, faptul de a cere a în actele de identitate să nu fie indicată nici o informaţie referitoare la religie este strâns legat de credinţele cele mai profunde ale persoanei. Prin urmare, Curtea consideră că mai este în joc chestiunea dezvăluirii celor mai intime aspecte ale persoanei.

52. Această situaţie indubitabil contravine principiului libertăţii de a nu-şi manifesta religia sau credinţa. Acestea fiind spuse, Curtea constată că

încălcarea în cauză nu are loc prin refuzul de a indica credinţa reclamantului (Alevi) pe actul de identitate al acestuia, ci din cauza indicării, obligatorii sau opţionale, a religiei pe actul de identitate. Prin urmare, Curtea conchide că reclamantul poate pretinde în continuare la calitatea de victimă a violării, în pofida amendamentului legislativ din 29 aprilie 2006, şi respinge excepţia de inadmisibilitate ridicată de Guvern (a se vedea paragraful 31 mai sus).

53. Deci, a avut loc violarea articolului 9 al Convenţiei.

III. VIOLAREA PRETINSĂ A ARTICOLELOR 6 ŞI 14 ALE CONVENŢIEI

54. Reclamantul s-a mai plâns pe violarea articolului 6 al Convenţiei, invocând că Tribunalul Regional a solicitat doar de avizul Direcţiei pentru Afaceri Religioase, care este o instituţie publică. În viziunea sa, această instituţie nu a avut calificarea necesară pentru a oferi un aviz în privinţa Alevi, deoarece nu era specializat în credinţa Alevi şi nici nu se interesa în această credinţă. El a mai adăugat că dacă instanţa ar fi solicitat opinia Federaţiei Asociaţiilor Alevi-Bektashi (o federaţie privată a asociaţiilor Alevi), interpretarea acesteia ar fi fost diferită de cea a Direcţiei pentru Afaceri Religioase. Curtea ar fi trebuit să solicite opinia federaţiei sau a specialiştilor în afaceri religioase. Reclamantul a invocat că astfel, instanţele naţionale au efectuat cercetări necorespunzătoare care au dus la inechitatea procedurii.

55. În cele din urmă, reclamantul a statuat că cererea sa a fost respinsă de către instanţele naţionale pe motiv că era membru al comunităţii religioase Alevi. Tribunalul Regional a solicitat doar opinia unei instituţii publice care a negat existenţa însăşi a credinţei Alevi şi nu a cerut opinia federaţiei nominalizate mai sus. În viziunea reclamantului, aceasta a dus la discriminare şi prin urmare, la violarea articolului 14 al Convenţiei.

56. Guvernul a contestat acest argument.

57. Curtea notează că aceste capete de plângere sunt conexe cu cele examinate mai sus şi astfel, urmează a fi declarate admisibile. Totuşi, având în vedere cele constatate sub prisma articolului 9 al Convenţiei (a se vedea paragraful 53 mai sus), Curtea consideră că nu este necesar de a examina separat dacă în speţă a avut loc violarea altor dispoziţii invocate de reclamant.

IV. APLICAREA ARTICOLELOR 41 ŞI 46 ALE CONVENŢIEI

58. Articolele 41 şi 46 ale Convenţiei prevăd:

articolul 41

“Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenţiei sau a Protocoalelor sale şi dacă dreptul intern al Înaltei Părţi Contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecinţelor acestei încălcări, Curtea acordă părţii lezate, dacă este cazul, o reparaţie echitabilă.”

articolul 46

“1. 1. Înaltele Părţi Contractante se angajează să se conformeze hotărârilor definitive ale Curţii în litigiile în care ele sunt părţi.

2. Hotărârea definitivă a Curţii este transmisă Comitetului de Miniştri care supraveghează executarea ei.”.

59. Reclamantul nu a depus în termenul stabilit vreo cerere cu privire la satisfacţia echitabilă. Prin urmare, Curtea consideră că nu este necesar de a-i acorda reclamantului vreo sumă cu acest titlu.

60. Curtea mai remarcă că în prezenta cauză, a fost decis că indicarea religiei cetăţeanului în registrele de stare civilă sau în acte de identitate este incompatibilă cu libertatea de a nu-şi dezvălui religia (a se vedea paragraful 53 mai sus). Aceste concluzii prin ele însele presupun că violarea dreptului reclamantului garantat de articolul 9 al Convenţiei, îşi are originea în problema indicării, obligatorii sau opţionale, a religiei în actele de identitate. În această privinţă, Curtea consideră că eliminarea rubricii referitoare la religie ar constitui o modalitate adecvată de redresare şi de a pune capăt încălcării constatate.

DIN ACESTE MOTIVE, CURTEA

Declară, cu majoritatea voturilor, că cererea este admisibilă;

Examinează concomitent cu fondul cauzei, cu şase voturi contra unuia, excepţia de inadmisibilitate invocată de Guvern cu privire la lipsa calităţii de victimă şi o *respinge* cu şase voturi contra unuia;

Decide, cu şase voturi contra unuia, că a avut loc violarea articolului 9 al Convenţiei;

Decide, cu şase voturi contra unuia, că nu este necesar de a examina separat dacă a avut loc violarea articolelor 6 şi 14 ale Convenţiei în prezenta cauză.

Redactată în limba franceză şi comunicată în scris la 2 februarie 2010, în conformitate cu prevederile art. 77 §§ 2 şi 3 ale Regulamentului Curţii.

Sally Dollé
Grefier

Françoise Tulkens
Preşedinte

În conformitate cu articolul 45 § 2 al Convenţiei şi articolul 74 § 2 al Regulamentului Curţii, la prezenta hotărâre este anexată opinia separată a judecătorului Cabral Barreto.

F.T.
S.D.

Opiniile separate nu sunt traduse, însă sunt disponibile în limba engleză și franceză în versiunile în limbile oficiale ale hotărârii care pot fi consultate în baza de date a jurisprudenței Curții HUDOC.

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2012

Limbile oficiale ale Curții Europene a Drepturilor Omului sunt engleza și franceza. Această traducere a fost realizată cu sprijinul Fondului fiduciar pentru drepturile omului al Consiliului Europei (www.coe.int/humanrightstrustfund). Nu obligă Curtea, care, de altfel, nu își asumă răspunderea pentru calitatea acesteia. Traducerea poate fi descărcată din baza de date HUDOC a Curții Europene a Drepturilor Omului (<http://hudoc.echr.coe.int>) sau din oricare altă bază de date în care Curtea a făcut această traducere disponibilă. Poate fi reproducă în scop necomercial, cu condiția ca titlul cauzei să fie citat în întregime, împreună cu referirea la dreptul de autor menționat anterior la Fondul fiduciar pentru drepturile omului. Dacă intenționați să utilizați vreun fragment din această traducere în scop comercial, vă rugăm să contactați publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/ European Court of Human Rights, 2012

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has share it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/ Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2012

Les langues officielles de la Cour Européenne des Droits de l'Homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>) où de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int.